

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ТА ІНТЕРАКТИВНІ МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

VISUALIZATION AND INTERACTIVE MULTIMEDIA TECHNOLOGIES

УДК 37.091.2-026.15:004.946.5

DOI: 10.31866/2617-796X.5.2.2022.270133

Кивлюк Ольга,

доктор філософських наук, професор,

завідувач кафедри філософії,

іноземних мов та соціально-гуманітарних дисциплін,

Київський університет інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»,

Київ, Україна

panyolga@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-7900-9299>

КРЕАТИВНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Мета дослідження – здійснити теоретичну експлікацію концепту «креативна освіта» у межах феномену віртуалізації освітнього простору.

Методи дослідження: рефлексія, еволюційний історизм, моделювання, гіпотеза, синергетичний і системний підходи тощо.

Новизною проведеного дослідження є теоретичне уточнення вдосконалення процесу імплементації принципів креативної освіти в освітнє середовище в контексті віртуалізації освітнього простору.

Висновки. Множина органічно синтезованих методів, засобів, форм, дидактичних прийомів, імплементована у віртуальний освітній простір, формує креативну особистість (у межах відповідної галузі), творчо орієнтовану на пошуково-дослідницьку діяльність. Освітній процес у межах віртуального освітнього простору, який став необхідним педагогічним засобом в контексті викликів сьогодення, стане поштовхом до вдосконалення завдань, критеріїв, принципів і функціоналу креативного середовища як чинника інноваційного розвитку.

Ключові слова: креативна освіта; творчість; віртуалізація освітнього простору; освітній процес; інформаційно-комунікаційні технології; інформаційне суспільство.

Вступ. Феномен віртуалізації не лишив осторонь і такий соціально-гуманітарний складник людського буття, як освіту, у всіх її «архітектурних» проявах. У праці «Еклектизм віртуальності освітнього середовища: управлінський контекст» зазначено: «Віртуалізація освітнього простору стосується не лише онтологічних, антро-

пологічних, чи то аксіологічних досліджень щодо еволюції філософської думки; інноваційної дидактики в контексті актуалізації дистанційної форми навчання, чи то вдосконалення програмних засобів навчального призначення в контексті процесів цифровізації, а й галузі управління освітньою діяльністю. Тобто мова йде про те, що віртуалізація освітнього простору є інтегрованим процесом для різних галузей та наукових напрямків, де відбувається поєднання чи то змішування вибіркового елементів ідей, теорій, процесів тощо з метою синтезу існуючого знання, або диференціації нових гіпотез» (Кивлюк, Губська та Франц, 2021, с.9).

Сучасні кризові умови, в яких опинилася не тільки Україна, а й увесь світ, призвели, по-перше, до змін форм організації освітнього процесу, а по-друге, до модернізації необхідних вимог сформованості відповідних компетентностей за результатами здобутої освіти. Зрозуміло, що дистанційна форма навчання як одна з елементів віртуалізації освітнього простору уможливорює вирішення наявної проблематики в освітній сфері. Але необхідно зазначити, що віртуалізація є, так би мовити, технологією цифровізації певного сценарію реально можливої ситуації/події/явища в освітньому процесі.

С. Лукашук зазначав, що внаслідок теоретичного аналізу віртуалізації як феномену освітнього простору таку проблему можна розглядати в розрізі розвитку інформаційно-цифрового суспільства, де провідним є цифровий спосіб подання та обробки інформації. Тут відтворюються можливі віртуальні світи чи об'єкти. Крім того, інформатизація освітнього процесу нерозривно пов'язана з його віртуалізацією. Віртуалізація освітнього простору може бути обумовлена не лише дистанційним навчанням, а й використанням комп'ютерних технологій для підвищення його якості, засвоєння інформації у процесі реальної міжособистісної взаємодії учасників навчальних груп. Тут не потрібні були лапки (Лукашук, 2021, с.173).

Процес віртуалізації освітнього простору являє собою складну, багатofункціональну «архітектуру», що створює множини інтегрованих підсистем: інформаційно-комунікаційні технології, мережеве освітнє середовище, телекомунікаційні системи, мультимедіа, електронні ресурси тощо. У дослідженні «Диджиталізація освітнього простору: перспективи та ризики» наголошено: «Диджиталізація освіти перетворює класичну систему освіти, наповнюючи її сучасними як педагогічними, так високотехнологічними інструментами інноваційної освітньо-педагогічної діяльності, що виражається в наступному: доступності та відкритості; збільшенні електронних освітніх ресурсів, віртуалізації навчальних засобів, інформатизації освітнього процесу; використанні ІКТ та програмних засобів навчального призначення в їх різних інтерпретаціях тощо» (Кивлюк та Мордоус, 2020, с.121). Крім того, віртуальний освітній простір асоціюється з поєднанням змішаної форми навчання в закладах освіти та самоосвітою, індивідуальним і диференційованим підходами, креативним та критичним мисленням, високоінтелектуальною діяльністю, заснованою на самомотивації та самоорганізації.

Самоосвіта, самовдосконалення, саморозвиток, навчання впродовж життя, самомоніторинг, розвиток креативного мислення є провідними завданнями креативної освіти як такої, де проектно-творча діяльність з використанням сучасних електронно-цифрових засобів та ІКТ є головною ознакою інноваційності та безпе-

рервності освіти. «Основна ідея концепції віртуалізації освітнього простору полягає в тому, що для формування творчого нерепродуктивного мислення можуть бути використані комп'ютерні віртуальні технології. Вони дають необмежені можливості для розробки творчих ідей у кіберпросторі, які згодом можуть бути втілені в реальності за умови великої наполегливості, яка має формуватися в рамках такої системи освіти», – зазначено в праці «Віртуалізація освітнього простору як прагматичний складник розвитку інформаційної педагогіки» (Кивлюк, 2012, с.28).

Отже, питання концептуалізації сутності поняття та явища «креативна освіта» в межах феномену віртуалізації освітнього простору обумовлено, по-перше, еkleктичністю цього процесу; по-друге, фрагментарністю вивчення віртуалізації як феномену; по-третє, міждисциплінарністю та суперечливістю наявних науково-дослідних дискурсів, а також складністю творчої реалізації в межах «цифрових обмежень» конкретного віртуально-освітнього середовища/платформи. В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, Є. Р. Борінштейн, М. С. Гальченко, М. В. Ліпін, Д. В. Погрібна, Н. В. Савчук, О. А. Федорчук зазначають, що в сучасному світі об'єктом модернізації є не природа чи суспільство, а сама людина. До того ж це виходить за межі її природи. Навколо сучасної людини створено гігантську штучну цифрову реальність. Людина живе в суспільстві – мегаполі, що змушує її змінюватися. У такій ситуації великого значення набуває вивчення проблем людини в умовах цифрового суспільства (Кремень, 2020, с.17). Водночас треба зазначити, що певна обмеженість характерна і для творчого процесу в реальному/традиційному освітньому просторі. Це пов'язано з часовими, просторовими, ресурсними, фізіологічними можливостями, особистими здібностями та потребами не тільки кожної людини, а й закладу освіти, в якому впроваджуються принципи креативності й інноваційності.

Отже, потенційні можливості цифровізації та розвитку віртуального освітнього простору не усувають проблем людини як креативної особистості, як суб'єкта творення та використання «благ» цифрового світу. Сутність «існування» людини в цифровій реальності за своєю природою потребує дедалі глибшого міждисциплінарного аналізу в контексті збереження ідентичності та творчого розвитку особистості.

Результати дослідження. Віртуальний освітній простір априорі є творчим середовищем, що існує у форматі відкритості, актуальності, інтерактивності, циклічної змінності, свободи творчості, комунікативності, відповідальності тощо задля саморозвитку особистості, якій характерні: адекватна самооцінка, прагнення до самовдосконалення та саморозвитку, самомотивація до самонавчання, орієнтація на безперервність освітнього процесу та наукового пізнання.

Н. О. Половая (2018, с.58) вважає, що використання технологій віртуальної реальності в освіті призвело до появи віртуальних освітніх середовищ, в яких в організаційно-функціональних умовах може здійснюватися безперервна самореалізація та саморозвиток вільної, активної й творчої особистості, відкритої освітньої системи на основі технологій віртуальної реальності.

Створення віртуального освітнього простору та запровадження в ньому принципів креативної освіти формує певне соціально-активне інтелектуально та творчо орієнтоване середовище як сукупність трендів щодо розвитку науково-освітнього сектору в різних соціальних сферах. Таке середовище формує креативне

мислення, внутрішній творчий потенціал особистості, підвищує рівень інтелектуальної активності, інноваційної діяльності, мінімізує ресурси та відповідає соціальному замовленню суспільства.

У праці Х. В. Плещан «Особливості людиноцентризму як сучасного інструменту розвитку культурно-креативного простору в Україні» (2022, с.142) вказано, що ідея творчості дає нам змогу стерти межі між необхідністю та свободою, працею та самореалізацією, засобом і метою. Творчість упроваджується в бізнес, підприємництво. Креативний підхід гарантує конкурентоспроможність практично у всіх галузях, а також є основою людиноорієнтованості.

Креативна освіта – це педагогічна система, що функціонує як інтегрована множина методів, що органічно співіснують і доповнюють один одного, засобів, форм, принципів та прийомів задля реалізації навчально-дослідницької діяльності в межах зміни освітніх стратегій у бік емпірики, безперервності освіти, розкриття творчого потенціалу та можливостей їх практичного застосування, відкритості, інтерактивності, відповідальності, комунікативності, циклічності наукового пізнання тощо.

Принципи креативної освіти через призму дидактики можна схарактеризувати так: інтеграція навчання та науково-дослідної діяльності; поєднання індивідуальної та колективної роботи в контексті наукового пошуку; використання змісту навчання задля здійснення науково-дослідної діяльності творчого характеру; переформатування суб'єкт-об'єктних взаємозв'язків на суб'єкт-суб'єктні; розвиток творчих здібностей особистості в контексті самоосвіти, самовдосконалення, саморозвитку, самооцінки, самоорганізації впродовж усього життя; використання проектно-дослідницької типології навчальних завдань з подальшою апробацією результатів.

Особливості формування творчої особистості в контексті глобальних викликів і тенденцій розвитку сучасного світу вимагають інтеграції різних філософських, соціологічних, культурологічних й освітніх концепцій. Творчі особистості уособлюють вищий вираз людської діяльності: творчість надихає створювати інноваційні фізичні та духовні блага (Олексенко, 2017, с.120).

Креативна освіта передбачає формування навичок креативного мислення, компетентності практично-творчого змісту, що слід розвивати як на індивідуальному, так і загальнолюдському рівнях. Креативність набирає обертів масової популяризації: змінюються не тільки дидактичні принципи в межах освітньої галузі, а й соціально-культурні цінності, принципи управління та комунікації, самоідентичність та самооцінка. Креативна освіта відображає креативність як таку і водночас посилює роль креативного мислення за допомогою соціальних, економічних та культурних стимулів. Креативність як когнітивно-творча здібність помітно відрізняється від комплексу інших інтелектуальних здібностей особистості, які сукупно заведено називати IQ, що по суті і є здатністю справлятися з великою кількістю інформації й опрацьовувати її. Креативність передбачає вміння синтезувати, так би мовити, «просіювати інформацію», аби створити нові системи знання / бази даних тощо. Креативна освіта – це ціннісний потенціал творчої, інтелектуально розвиненої, самоідентифікованої особистості (Воронкова, Кивлюк та Нікітенко, 2018). М. Ілляхова зазначає:

«Креативні практики в освіті є необхідним синтезом креативної активності й інноваційної діяльності науково-педагогічного працівника, характерною ознакою якого є самодетермінація освітньої діяльності. У безперервному професійному розвитку науково-педагогічного працівника впровадження креативних практик орієнтовано на забезпечення багатоваріативних шляхів розвитку, саморозвитку і професійного самовдосконалення фахівця, його адаптацію до неоднорідних суспільних перетворень та освітніх трансформацій». (Ілляхова, 2019, с.41)

Застосування технологій віртуальної реальності в освітній сфері, або ж створення віртуального освітнього простору, потребує чітко визначеної мети, завдань, умов і принципів функціонування, де комунікація в реальному світі має переважати над віртуальною, причому віртуальна має бути віддзеркаленням реальної дійсності в контексті становлення та розвитку інформаційного суспільства взагалі.

В умовах віртуалізації та інформатизації суспільства моделювання віртуальних освітніх середовищ є основою для виявлення можливостей сучасних освітніх середовищ та їх практичної реалізації в освітніх процесах (Половая, 2018, с.59).

Креативна освіта інформаційного суспільства охоплює інформаційні ресурси, послуги й управління ними; розвиток комп'ютерного, інформаційно-технічного, цифрового, мережевого благополуччя як чинника науково-технічного розвитку соціуму; організацію, імплементацію, розвиток науково-дослідної діяльності та її технічну підтримку; відкритість і доступність інформаційних систем та можливостей інформаційного пошуку тощо.

У своєму дослідженні А. Сакун (2019, с.33) зазначає, що віртуалізація освіти стосується соціальних процесів, пов'язаних з розвитком сучасних технологій і зумовлених переходом суспільства до постаціонального спілкування, що є однією з основних характеристик інформаційного суспільства.

На відміну від традиційних педагогічних підходів, креативна освіта акцентує на науково-дослідній, проєктній, інноваційній, частково-пошуковій діяльності, де педагог виступає в ролі фасилітатора, наукового консультанта, партнера, помічника в контексті здійснення системного діалогу, створення творчого, ексклюзивного, продуктивного психологічного клімату. Для тих, хто навчається, креативна освіта дає змогу стати активним учасником творчого процесу саморозвитку та самовдосконалення.

На створення умов щодо ефективного використання принципів креативної освіти в межах віртуального освітнього простору впливають: рівень інтелектуальної активності педагога й творчого розвитку особистості, що має відповідати критеріями прогресивного суспільства; взаємоповага до креативної, інтелектуальної, інноваційної діяльності в освітній сфері; розвиток і популяризація науково-дослідної діяльності як інноваційного тренду; розробки програмних віртуалізованих засобів; активне використання цифрових технологій, глобальної та локальної мережі; загальні соціально-економічні чинники тощо.

Віртуальні освітні простори не існують поза віртуальною реальністю. Вони створюються момент за моментом у конкретній взаємодії між учителем й учнем. Припинення таких взаємодій можливе будь-якої миті, але повнота й системність таких взаємодій залежить від деталей самого освітнього процесу. Він передбачає

поєднання цілей, змісту освіти та відрізняється від невіртуальних освітніх процесів лише формою взаємодії – посередниками такої взаємодії є технологічні засоби. Але саме віртуальна освіта змінює зміст і структуру освіти загалом (Кремень та ін., 2020, с.283).

Висновки. Віртуалізація освітнього простору створює умови задля прискорення парадигмальних змін у педагогічній системі, де віртуалізація освітнього простору є інноваційною технологією вдосконалення та модернізації освітнього процесу як такого. Множина органічно синтезованих методів, засобів, форм, дидактичних прийомів, імплементована у віртуальний освітній простір, формує креативну особистість (у межах відповідної галузі), творчо орієнтовану на пошуково-дослідницьку діяльність, саморозвиток, самовдосконалення, самовиховання та самоосвіту, засновану на принципах безперервності та навчання впродовж життя. Навчально-виховний процес заснований на дидактичних принципах креативної освіти в межах віртуального освітнього простору, що став необхідним педагогічним засобом в контексті викликів сьогодення, стане поштовхом до вдосконалення завдань, критеріїв, принципів, механізмів і функціоналу креативного середовища як чинника інноваційного розвитку освіти.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Воронкова, В.Г., Кивлюк, О.П. та Нікітенко, В.О., 2018. Креативна модель освіти як фактор розвитку інноваційно-ноосферного суспільства. *Освітній дискурс*, 8 (9-10), с.7-21.
- Ілляхова, М., 2019. Креативні практики у безперервному професійному розвитку науково-педагогічних працівників. *Український педагогічний журнал*, 2, с.38-44.
- Кивлюк, О. та Мордоус, І., 2020. Диджиталізація освітнього простору: перспективи та ризики. В: *Формування концепції цифровізації як чинник розвитку креативності особистості та її вплив на розвиток людського й соціального капіталу*, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Запоріжжя, Україна, 26-27 листопада 2020. Запоріжжя: Гельветика, с.119-122.
- Кивлюк, О.П., 2012. Віртуалізація освітнього простору як прагматичний складник розвитку інформаційної педагогіки. *Вища освіта України*, 1 (44), с.25-30.
- Кивлюк, О.П., Губська, Г.В. та Франц, Й.С., 2021. Еклектизм віртуальності освітнього середовища: управлінський контекст. *Освітній дискурс*, [e-journal] 38 (11-12), с.7-16. [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.38\(11-12\)-1](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.38(11-12)-1)
- Кремень, В.Г., Ільїн, В.В., Борінштейн, Є.Р., Гальченко, М.С., Ліпін, М.В., Погрібна, Д.В., Савчук, Н.В. та Федорчук, О.А., 2020. *Стратегії формування творчої особистості: методи, прийоми, форми*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України.
- Лукашук, С., 2021. Віртуалізація як феномен освітнього простору. *Психологічні перспективи*, 38, с.163-176.
- Олексенко, Р.І., 2017. Формування концепції креативної особистості як фактор креативно-знаннєвої економіки в умовах викликів глобалізації. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*, 71, с.118-126.

Плецан, Х.В., 2022. Особливості людиноцентризму як сучасного інструменту розвитку культурно-креативного простору в Україні. В: *Креативний простір України та світу*. Харків: Новий курс, с.139-143.

Половая, Н.О., 2018. Віртуальне навчання як головний вектор нової інформаційної епохи. *Грані*, [e-journal] 21 (3), с.56-62. <https://doi.org/10.15421/171838>

Сагун, А.В., 2019. Комунікативна парадигма в рефлексіях навчально-освітнього процесу. *Освітній дискурс*, [e-journal] 16 (9), с.28-41. [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.16\(9\)-3](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.16(9)-3)

REFERENCES

Illiakhova, M., 2019. Kreatywni praktyky u bezpererwnomu profesiinomu rozvytku naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv [Creative practices in continuous professional development of scientific and pedagogical workers]. *Ukrainian Educational Journal*, 2, pp.38-44.

Kremen, V.H., Ilin, V.V., Borinshtein, Ye.R., Halchenko, M.S., Lipin, M.V., Pohribna, D.V., Savchuk, N.V. and Fedorchuk, O.A., 2020. *Stratehii formuvannia tvorchoi osobystosti: metody, pryjomy, formy* [Strategies for the formation of a creative personality: methods, techniques, forms]. Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy.

Kyvliuk, O. and Mordous, I., 2020. Idzhytalizatsiia osvithnoho prostoru: perspektyvy ta ryzyky [Digitization of educational space: prospects and risks]. In: *Formuvannia kontseptsii tsyfrovizatsii yak chynnyk rozvytku kreatyvnosti osobystosti ta yii vplyv na rozvytok liudskoho y sotsialnoho kapitalu* [Formation of the concept of digitalization as a factor in the development of individual creativity and its influence on the development of human and social capital], Materials of the International Scientific and Practical Conference. Zaporizhia, Ukraine, 26-27 November 2020. Zaporizhia: Helvetyka, pp.119-122.

Kyvliuk, O.P., 2012. Virtualizatsiia osvithnoho prostoru yak prahmatychnyi skladnyk rozvytku informatsiinoi pedahohiky [Virtualization of educational space as a pragmatic component of the development of information pedagogy]. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 1 (44), pp.25-30.

Kyvliuk, O.P., Hubska, H.V. and Frants, Y.S., 2021. Eklektyzm virtualnosti osvithnoho seredovyscha: upravlinskyi kontekst [Eclecticism of virtuality in the educational environment: management context]. *Educational discourse*, [e-journal] 38 (11-12), pp.7-16. [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.38\(11-12\)-1](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.38(11-12)-1)

Lukashchuk, S., 2021. Virtualizatsiia yak fenomen osvithnoho prostoru [Virtualization as a phenomenon of educational space]. *Psychological Prospects*, 38, pp.163-176.

Oleksenko, R.I., 2017. Formuvannia kontseptsii kreatyvnoi osobystosti yak faktor kreatyvno-znannievoi ekonomiky v umovakh vyklykiv hlobalizatsii [Formation of the concept of creative personality as a factor of creative and knowledge economy in the conditions of challenges of globalization]. *Humanities Bulletin of Zaporizhzhche State Engineering Academy*, 71, pp.118-126.

Pletsan, Kh.V., 2022. Osoblyvosti liudynotsentryzmu yak suchasnoho instrumentu rozvytku kulturno-kreatyvnoho prostoru v Ukraini [Peculiarities of human-centeredness as a modern tool for the development of cultural and creative space in Ukraine]. In: *Kreatyvnyi prostir Ukrainy ta svitu* [Creative space of Ukraine and the world]. Kharkiv: Novyi kurs, pp.139-143.

Polovaia, N.O., 2018. Virtualne navchannia yak holovnyi vektor novoi informatsiinoi epokhy [Virtual learning as the main vector of the new information age]. *Grani*, [e-journal] 21 (3), pp.56-62. <https://doi.org/10.15421/171838>

Sakun, A.V., 2019. Komunikatyvna paradyhma v refleksiakh navchalno-osvitnoho protsesu [Communicative paradigm in reflections of the educational process]. *Educational discourse*, [e-journal] 16 (9), pp.28-41. [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.16\(9\)-3](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.16(9)-3)

Voronkova, V.H., Kyvliuk, O.P. and Nikitenko, V.O., 2018. Kreatyvna model osvity yak faktor rozvytku innovatsiino-noosferneho suspilstva [The creative model of education as a factor in the development of an innovative noosphere society]. *Educational discourse*, 8 (9-10), pp.7-21.

UDC 37.091.2-026.15:004.946.5

Kyvliuk Olha,

*Doctor of Science in Philosophy, Professor,
Head of the Department of Philosophy,
Foreign Languages and Social and Humanitarian Disciplines,
Kyiv University of Intellectual Property and Law,
National University "Odesa Law Academy",
Kyiv, Ukraine
panyolga@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-7900-9299>*

CREATIVE EDUCATION IN THE CONTEXT OF EDUCATIONAL SPACE VIRTUALIZATION

The purpose of the research is to make a theoretical explication of the concept of "creative education" within the phenomenon of virtualization of educational space.

The research methodology consists of such methods as reflection, evolutionary historicism, modelling, hypothesis, synergetic and systematic approaches, etc.

The novelty of the study is the theoretical clarification of the improvement of the process of implementing the principles of creative education in the educational environment in the context of virtualization of the educational space.

Conclusions. A set of organically synthesized methods, means, forms, and didactic techniques, implemented in the virtual educational space, forms a creative personality (within the relevant field), creatively oriented to research activities. The educational process within the virtual educational space, which has become a necessary pedagogical tool in the context of today's challenges, will be the impetus for improving the tasks, criteria, principles and functionality of the creative environment as a factor of innovative development.

Keywords: creative education; creativity; virtualization of educational space; educational process; information and communication technologies; information society.

28.10.2022